

Національна
академія наук України

Інститут
української археології та джерелознавства
імені М.С.Грушевського

МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ
MYKHAILO HRUSHEVSKY DIGITAL ARCHIVES

Видавництво "Світ"

<http://svit.gov.ua/>

Михайло ГРУШЕВСЬКИЙ

ТВОРИ у 50 томах

Видавнича рада:

Борис ПАТОН — голова
Любомир ВИНАР • Іван ДРАЧ • Аркадій ЖУКОВСЬКИЙ
Володимир ЛИТВИН • Олексій ОНИЦЕНКО
Френк СИСИН • Ярослав ЯЦКІВ

Головна редакційна колегія:

Павло СОХАНЬ — головний редактор
Ярослав ДАШКЕВИЧ — заст. головного редактора
Ігор ГИРИЧ — відповідальний секретар
Геннадій БОРЯК • Віктор БРЕХУНЕНКО • Галина БУРЛАКА
Сергій БІЛОКІНЬ • Василь ДАНИЛЕНКО • Микола ЖУЛИНСЬКИЙ
Олександр КУЧЕРУК • Олександр МАВРІН • Ігор МЕЛЬНИК
Надія МИРОНЕЦЬ • Юрій МИЦИК • Всеволод НАУЛКО
Світлана ПАНЬКОВА • Руслан ПИРИГ • Валерій СМОЛІЙ • Ольга ТОДІЙЧУК
Василь УЛЬЯНОВСЬКИЙ • Ярослав ФЕДОРУК

Михайло ГРУШЕВСЬКИЙ

Том 14

Серія
РЕЦЕНЗІЇ ТА ОГЛЯДИ
(1888–1897)

МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ
MYKHAILO HRUSHEVSKY DIGITAL ARCHIVES

ЛЬВІВ
ВИДАВНИЦТВО
«СВІТ»
2008

УДК 94 (477)
ББК 63.3(4УКР)
Г 91

*Затверджено Вченою радою
Інституту української археографії та джерелознавства
імені М.С.Грушевського НАН України*

Упорядники: Володимир МАСЛІЙЧУК,
Варвара ШУЛЬГА

Автори передмов: Ігор ГИРИЧ, Володимир МАСЛІЙЧУК

Автори коментарів: Володимир МАСЛІЙЧУК, Ольга ТОДІЙЧУК,
Наталія ЧЕРКАСЬКА, Варвара ШУЛЬГА

Мовна редакція текстів М.Грушевського: Володимир МАСЛІЙЧУК
Варвара ШУЛЬГА

Переклад висловів іншомовного походження: Мирослав ТРОФИМУК

Видавництво "Світ"

<http://svit.gov.ua/>

ISBN 978-966-603-223-5
ISBN 978-966-603-592-2 (т. 14)

- © Інститут української археографії та джерелознавства імені М.С.Грушевського НАН України, 2008
- © Гирич І., Маслійчук В., передмови, 2008
- © Коментарі, автори, 2008
- © Видавництво "Світ", дизайн та художнє оформлення, 2008

**KS. ADOLF PLESZCZYŃSKI. BOJARZY MIĘDZYRZECESY,
studium etnograficzne.
Warsz[awa], 1893, 16°, 226 стр.**

У “Бібліотеці Вісли” (т. XI) вийшла минулого року цікава монографія етнографічна про бояр межиріцьких, в пов[іті] Радзинським, [в] губер-н[іі] Седлецькій. Автор описує людність 11 боярських сіл Межиріцької волості. Для нас вона цікава і з погляду етнографічного, бо села сі лежать на етнографічній межі українсько-польсько-білоруській, і з погляду суспільно-культурного, бо аналогічна з т. зв. околичною шляхтою українською, напр., овруцькою або барською, і цікава, як посередній тип між людністю селянською й шляхетською, що, задержавши багато початкових своїх ознак української національності, підупав, одначе, в якійсь мірі і під польський культурний вплив. У згаданій книжці після дуже коротенького начерку історичного (с. 7—15) і сучасного побуту бояр (с. 15—27) подано словничок місцевої мови з заміткою про вимову (с. 28—49), далі списані самими боярами ритуали весілля й похорону, звичаї святкові (с. 50—94), з світогляду космічного, забобони, народна аптека (с. 98—144), наостанку: народна словесність — десяток переказів, прислів’я, пісні побожні і світські. До книжки доложено ноти кількох мотивів, статистична таблиця й мапка. Звертаючи на сю книжечку увагу українських етнографів, мусимо пожалкувати, що автор звернув менше уваги на суспільно-історичні питання; з документів він подав тільки один в перекладі, хоч каже, що знає їх більше, тим часом поданий настільки цікавий, що треба жалкувати за останніми. На довід того, що боярська людність вийшла з Мазовша, автор не дає ніяких певних доказів, і думка ся зостається непевною. Чи не певніше виводити їх від бояр з князів литовського, руського родоводу, як-то доводить і ім’я їх, і одсліди руських елементів в етнографічному їх типі, хоч і споляченому незначно (не знати правда, наскільки пильно тримався автор народної мови в переказах пісень, приказок і т. ін.).

Основні праці: “Описание раскопок, произведенных Е.Д.Фелицыным в кургане Карагодеушх. 9 таблиц снимков вещей, найденных в кургане”, “Ожидание конца мира закубанскими племенами горцев в 1830 году” (1901), “Переселение на Кубань казаков бывшего Екатеринославского войска и образование из них Кавказского конного полка Кубанского казачьего войска” (1894).

История русской архитектуры, сочинение академика

А.М.Павлинова...

Публікується за виданням: ЗНТШ. — Львів, 1897. — Т. XX. — Кн. 6. — С. 12–13 (Бібліографія). Автограф зберігається в: ЦДІАК України. — Ф. 1235. — Оп. 1. — Спр. 238. — Арк. 16–19. Підпис: *М.Грушевський*.

Павлінов А. М. (1852–1897) — російський архітектор та історик архітектури. Академік архітектури. Основні праці: “О древних церковных сооружениях” (1886), “Христианские памятники Кавказа” (1893).

Э. фон Штерн. О подделке предметов классической древности на юге России...

Публікується за виданням: ЗНТШ. — Львів, 1897. — Т. XX. — Кн. 6. — С. 35 (Бібліографія). Автограф зберігається в: ЦДІАЛ України. — Ф. 401. — Оп. 1. — Спр. 45. — Арк. 147–148. Підпис: *М.Г.*

Фон Штерн (Stern) Ернст (1859–1924) — німецький історик античності, філолог та археолог. Професор Новоросійського університету в Одесі та університету в Галле (від 1911). Директор Одеського музею старожитностей (від 1896).

Основні праці: “Catilina und die Parteikämpfe in Rom der Jahre 66–63” (1883), «Новооткрытая “Афинская полиция” Аристотеля» (1892), “Graffiti на античных южнорусских сосудах” (1897).

РОЗДІЛ II. ЕТНОГРАФІЯ ТА АНТРОПОЛОГІЯ

Ks. Adolf Pleszczyński. Bojarzy międzyrzeccy, studium etnograficzne...

Публікується за виданням: ЗНТШ. — Львів, 1894. — т. III. — С. 229–230 (Замітки історичні, археологічні і критичні).

Довнар-Запольский М. Мотивы свадебных песен пинчуков...

Публікується за виданням: ЗНТШ. — Львів, 1894. — т. IV. — С. 191–192 (Бібліографія).

Довнар-Запольський Митрофан Вікторович (1867–1934) — білоруський і російський історик, етнограф та археограф. Учень Володимира Антоновича. Професор Київського (1901–1918), Харківського (1920–1922) та Білоруського (1925–1926) університетів. Співзасновник і перший директор Київського археологічного інституту (1916–1920), фундатор Київського комерційного інституту (1918).

Основні праці: “Очерк истории Кривичской и Дреговичской земель до конца 12 столетия” (1891), “Гісторыя Беларусі”, “Асновы Дзяржаўнасьці Беларусі”.

З М І С Т

с. текстів | с. ком.

І.Гирич. РЕЦЕНЗІЙНИЙ ЖАНР У ТВОРЧОСТІ М.ГРУШЕВСЬКОГО ... V	
В.Маслійчук. РАННІ РЕЦЕНЗІЇ МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО XX	
Розділ I. АРХЕОЛОГІЯ ТА УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ У ДАВНИНУ 1	
Латышев в. Scythica et caucasica..... 3	300
Антонович В.Б. Раскопки в стране древлян..... 4	302
Отчет Императорской археологической комиссии за 1891 г. 5	303
Мельник К. Каталог коллекции древностей А.Н.Поля..... 6	303
Ястребов В.Н. Опыт топографического обозрения древностей... 6	303
Партицький Омелян. Старинна історія Галичини..... 9	304
Н.Ф.Петровский. Древние арабские дорожники..... 10	304
Ф.П.Кеппен. К истории тарпана в России... 11	304
Д.Н.Анучин. Амулет из кости человеческого черепа... 12	305
Sipulture du X siècle à Kiev..... 13	305
Ksawery Chamiec. Wśród stepów i jarów... 14	305
Древнейший план города Киева 1638 года..... 15	305
И.А.Хойновский. Краткие археологические сведения о предках славян и Руси... 16	305
Wilhelm Tomaschek. Die alten Thraker, eine ethnologische Untersuchung... 17	306
А.О.Кашпар. Раскопки курганов в окрестностях Симферополя... 18	306
Д.В. Заметка о городищах-майданах..... 19	306
Dr. Lubor Niederle. Orůvodu Slovanů..... 19	306
Ф.Г.Мищенко. Этнография России у Геродота... 21	307
В.М.Флоринский. Первобытные славяне по памятникам... 23	307
Курган Карагодеуашх. Исследования А.Лаппо-Данилевского и В.Мальмберга... 25	307
История русской архитектуры, сочинение академика А.М.Павлинова... 26	308
Э. фон Штерн. О подделке предметов классической древности на юге России... 27	308
Розділ II. ЕТНОГРАФІЯ ТА АНТРОПОЛОГІЯ 29	308
Ks. Adolf Pleszczyński. Bojarzy międzyrzeczy, studium etnograficzne..... 31	308
Довнар-Запольский М. Мотивы свадебных песен пинчуков..... 32	308
Щепкин Е. Скандинавский обряд погребения с кораблем... 32	309
Vl. Iastrebow. Pains de nocces rituels en Ukraine... 35	309
Zbiór wiadomości do antropologii krajowej... 36	309
Études de mythologie slave № I..... 37	310
Th. Volkov. Le traîneau dans les rites funéraires de l'Ukraine... 39	310
Н.В.Гильченко. Материалы для антропологии Кавказа, III. Кубанские казаки... 40	311
Фаминцын. Древнеарийские и древнесемитские элементы в обычаях 42	311
РОЗДІЛ III. ІСТОРІЯ СЛОВ'ЯН 43	311
И.Первольф. Славяне, их взаимные отношения и связи. т. II... 45	311
Урсин. Очерки из психологии славянского племени... 52	314
Нова критика неослов'янофільства... 57	315
Иловайский д. Смутное время Московского государства..... 61	317
Филевич И.П. Польша и польский вопрос... 63	319
Е.А.Белов. Русская история до реформы Петра Великого... 64	319
Н.Харузин. К вопросу об ассимиляционной способности русского народа... 69	321
Лекции и исследования по древней истории русского права В.Сергеевича... 71	321
И.И.Дитятин. Статьи по истории русского права... 73	321
А.Дмитриевский. Чин пещного действия... 74	321
Милюков П. Очерки по истории русской культуры. Часть I... 76	322

Розділ IV. ДАВНЯ РУСЬ: ІСТОРІЯ ТА ФІЛОЛОГІЯ	79	322
В.Коцовський. Історично-літературні замітки до “Слова о полку Ігоревім”.....	81	322
Р.Вл.Зотов. О черниговских князьях по Любецкому синодику.....	83	323
Тebbenkov M.M. Происхождение Руси	86	323
Памятники древнерусской церковно-учительной литературы. Вып. I.....	88	323
Никитский А.И. К вопросу о мерах в Древней Руси.....	90	324
Онежские былины, записанные А.Ф.Гильфердингом летом 1871 г.	91	324
Гринев С.А. Была ли конница у древних руссов?.. ..	91	325
Миллер Вс. Наблюдения над географическим распространением былин.....	92	325
А.Шахматов. К вопросу об образовании русских наречий.....	94	325
П.А.Иванов. Исторические судьбы Воынской земли... ..	99	326
“Правда Руська”, пам’ятник законодапний права руського з XI віку.....	104	326
Проф. Ф.И.Леонтович. Национальный вопрос в Древней России... ..	105	326
Николай Рожков. Поводы к началу процесса по “Русской правде”.....	108	327
Вс.Ф.Миллер. Былинное предание в Олонецкой губернии... ..	108	327
Хр.М.Лопарев. Старое свидетельство о положении ризы Богородицы.....	111	327
А.Димитриу. К вопросу о договорах русских с греками.....	112	327
Die Entstehung der ältesten russischen sogennanten Nestorchronik.....	113	328
А.А.Шахматов. Несколько слов о Несторовом “Житии Феодосия”.....	114	328
В.Ф.Миллер. К былинам о Чуриле Пленковиче... ..	116	328
Н.К.Никольский. Материалы для истории... ..	119	328
М.Довнар-Запольский. Из истории литовско-польской борьбы.....	119	328
А.И.Кирпичников. К литературной истории русских летописных сказаний.....	120	329
Розділ V. УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ ЗА ЛИТОВСЬКО-ПОЛЬСЬКОЇ І КОЗАЦЬКОЇ ДОБИ (XIV–XVIII ст.)	121	329
Dr. Antoni. Opowiadania historyczne, seria siódma.....	123	329
Dr. Finkel. Okopy świętej Trócy, dwa epizody z dziejów Polski... ..	124	331
Нові видання Київської археографічної комісії.....	125	333
Українська шляхта в XVI–XVII в.	136	336
Любавский М. Областное деление и местное управление... ..	141	337
Бершадский С.А. О наследовании в выморочных имуществах... ..	142	338
Dr. Antoni J. Sylwetki i szkice historyczne i literackie.....	146	339
Город Каменец-Подольский.....	147	339
Antoni Prochaska. O prawdziwości listów Gedymina.....	148	339
Ф.И.Леонтович. Источники русско-литовского права... ..	152	340
Monumenta medii aevi historica res gestas Poloniae illustrantia, tomus XIV... ..	155	340
Monumenta medii aevi historica, res gestas Poloniae illustrantia, t. XV.....	163	340
Dr. I.Franko. Z dziejów Synodu Brzeskiego 1596 г.	164	340
Antoni Prochaska. Podole lennem Korony (1352–1430)	172	341
С.Шумаков. Акты Литовской метрики о князе А.М.Курбском... ..	179	341
Ф.И.Леонтович. Панский двор в Литовско-Русском государстве.....	179	341
Л.Падалка. По вопросу о времени основания города Полтавы... ..	182	341
Michał Rolle. Z przeszłości. Okręg Rowski — Starostwo Barskie... ..	183	342
В.Антонович. Несколько данных о землевладении в Южной Украине... ..	188	342
Н.И.Петров. Киевская Рождество-Предтечинская или Борисоглебская церковь.....	190	342
Historia piechoty polskiej przez Konstantego Górskiego.....	192	342
“Źródła dziejowe”.....	193	343
Antoni Prochaska. Przyczynki krytyczne do dziejów Unii... ..	205	343
Початки козацтва після відчитів В.А[нтоновича]... ..	208	343
Collectanea ex archivo collegii historici. Archiwum komisji historycznej, t. VII... ..	210	343
Dr. Antoni Prochaska. Dążenia do unii cerkiewnej za Jagiełły.....	211	343
Alexander Jabłonowski. Kozaczyzna a Legitymizm... ..	213	344

Розділ VI. ІСТОРІЯ КОЗАЦТВА ТА ЛИБОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ	
(XVII–XVIII ст.)	215 344
Нова розправа про українську шляхту (задніпрянську).....	217 344
П.Житецкий. Мысли о народных малорусских думам.....	226 346
Прошение сотников Черниговского полка о казачьих обидах.....	230 348
Очерки, заметки и документы по истории Малороссии Ал. Лазаревского.....	230 349
Словарь малорусской старины, составленный в 1808 г. В.Я.Ломиковским.....	232 350
Дневник генерального подскарбия Якова Марковича (1717–1767 гг.)	233 351
Розділ VII. УКРАЇНА В XIX ст. ТА УКРАЇНСЬКИЙ	
НАЦІОНАЛЬНИЙ РУХ	235 352
Майков Л. К вопросу об “Истории Русов”	237 352
Starzyński Stanisław. Historia Uniwersytetu Lwowskiego... ..	239 355
Н.К.Имеретинский. Дворянство Вольнской губернии... ..	242 356
Сочинения А.А.Котляревского, т. IV... ..	243 357
Пыпин А.Н. Материалы для биографии А.А.Котляревского... ..	244 358
Путевые письма Измаила Ивановича Срезневского... ..	246 359
А.А.Васильчиков. Семейство Разумовских, т. V.....	247 359
Писання Трохима Зіньківського... ..	247 360
Празднование столетия Подольской епархии.....	249 360
Подольские архипастыри. К столетию учреждения Подольской епархии... ..	250 360
Die orthodox-orientalische Kirche in Lemberg.....	253 360
Розділ VIII. БІБЛІОГРАФІЯ: ОГЛЯДИ, ЗАМІТКИ	255 361
ОГЛЯДИ	257 361
“Записки [НТШ]”	257 361
“Часопись правнича”	257 361
“Зоря”	258 361
“Правда”	259 361
“Сборник Харьковского историко-филологического общества”.....	259 361
[“Университетские известия”]	261 361
“Записки Императорского Харьковского университета”	261 361
“Записки Императорского Новороссийского университета”.....	262 362
[“Журнал Министерства народного просвещения”]	262 362
“Варшавские университетские известия”	266 362
“Ученые записки [Императорского] Казанского университета”	267 362
“Ученые записки [Императорского] Юрьевского университета”	267 362
[“Археологические известия и заметки”]	267 362
[“Чтения в Императорском обществе истории и древностей...”]	268 362
“Русский филологический вестник”	269 362
[“Филологическое обозрение”]	270 363
“Филологические записки”	270 363
[“Этнографическое обозрение”]	270 363
[“Живая старина”]	271 363
“Византийский временник”	273 363
“Wisła, miesięcznik geograficzno-etnograficzny”	274 363
“Przewodnik Naukowy i Literacki”	275 363
“Byzantinische Zeitschrift”	275 363
“Известия Историко-филологического института князя Безбородько”.....	276 363
“Ученые записки Императорского Московского университета...”	277 364
“Учитель”	277 364
“Древности — Труды Императорского Московского археологического общества”.....	277 364

“Древности — Труды Славянской комиссии...”	279	364
“Летопись Историко-филологического общества...”	281	365
“Записки Императорского Русского археологического общества”	281	365
“Сборник Херсонского земства”	282	365
“Варшавские университетские известия”	282	365(362)
“Чтения в Императорском обществе истории и древностей российских”	283	365(362)
“Известия Общества археологии, истории и этнографии”	284	366
“Русский филологический вестник”	284	(362)
“Филологические записки”	285	(363)
“Византийский временник”	285	(363)
ЗАМІТКИ	286	366
Русская историческая библиография...	286	366
Собрание государственных грамот и договоров...	287	366
Вопрос о сервитутах в Юго-Западном крае...	287	366
Отчет Императорской публичной библиотеки за 1891 г.	288	366
Бертенсон. По югу России...	288	366
Систематическое описание славяно-русских рукописей...	289	367
Систематическое описание рукописей...	290	367
А.В.Михайлов. Общий обзор состава...	291	367
Календарь Подольской епархии на 1896 год...	292	368
П. фон Винклер. Русская геральдика...	294	368
Князь А.Б.Лобанов-Ростовский. Русская родословная книга...	295	368
Е.Сицинский. О церквях Подольской епархии...	295	369
“Материалы для словаря древнерусского языка по письменным памятникам”	297	369
Отчет Московского публичного и Румянцевского музеев за 1892—1894 гг.	297	370
Н.В.Горяев. Сравнительный этимологический словарь русского языка...	298	370
Е.В.Петухов. Письма Н.В.Гоголя к Н.Я.Прокоповичу (1832—1850)...	299	370
КОМЕНТАРІ	300	
ПОКАЖЧИК ІМЕН	371	

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

Грушевський Михайло Сергійович

Твори: У 50 томах

Том 14

Серія “Рецензії та огляди
(1888–1897)”

Редактори *Л.Веремієнко, Г.Луцак*
Художнє оформлення *С.Іванов*
Технічний редактор *І.Сімонова*
Коректори *М.Ломеха, Б.Павлів, О.Тростянчин*

Формат 70x100¹/₁₆. Папір офс. Гарн. Академу. Офс. друк. Умовн. друк. арк. 35,1.
Обл.-вид. арк. 30,0. Додрук накладу 200 прим. Вид. № 33. Зам. 383-8.

Державне підприємство “Всеукраїнське спеціалізоване видавництво “Світ”
Свідоцтво суб’єкта видавничої справи: ДК № 2980 від 19.09.2007 р.

79008 м. Львів, вул. Галицька, 21
www.dsv-svit.lviv.ua; e-mail: office@dsv-svit.lviv.ua

Друк на ВАТ “Львівська книжкова фабрика “Атлас”
75005 м. Львів, вул. Зелена, 20

Свідоцтво суб’єкта видавничої справи: ДК № 1110 від 02.11.2002 р.

Грушевський М.С.

Г 91 Твори: У 50 т. / Редкол.: П.Сохань, Я.Дашкевич, І.Гирич та ін.;
Голов. ред. П.Сохань. — Львів: Світ, 2002 —

Т. 14: Серія “Рецензії та огляди (1888–1897)”. — 2008. — 432 с.

ISBN 978-966-603-223-5; 978-966-603-592-2 (т. 14)

Том 14 розпочинає нову серію повного зібрання творів М.Грушевського в 50 т. — “Рецензії та огляди”. Видатний історик написав упродовж свого життя близько 700 рецензій, оглядів, бібліографічних заміток на історичну тематику, фактично започаткувавши українську рецензійну школу. Його публікації в цьому науковому жанрі є вагомим внеском в українську історіографію.

Видання розраховане для науковців та всіх, хто цікавиться історією України.

ББК 63.3 (4 УКР)

ISBN 978-966-603-223-5

ISBN 978-966-603-592-2 (т. 14)